

Inštrukcia Brnianskej diecézy o vystúpení z Cirkvi v kontexte univerzálneho kánonického práva*

Vojtech Vladár

Dňa 15. novembra 2013 bola pre Brniansku diecézu (*Diocesis Brunensis*) vydaná *ad experimentum* s platnosťou na dobu desiatich rokov od dátumu podpísania „Instrukce ohledně postupu v případech žádostí o vystoupení z Církve“ (ďalej ako „inštrukcia“).¹ K tomuto kroku pristúpil tamojší biskup Mons. ThLic. Vojtěch Cíkrle (1990–) v reakcii na zvýšený počet vystúpení z Katolíckej cirkvi, súvisiacich najmä s verejnou diskusiou a potom i s realizáciou cirkevných reštitúcií a finančnej odluky štátu a cirkvi v Českej republike, a absenciu relevantných noriem partikulárneho práva. Ako je všeobecne známe, prepracovaná partikulárna právna úprava v tejto oblasti je typická najmä pre nemecky hovoriace krajiny, kde k takýmto úkonom dochádza najčastejšie.² Jedným zo svetskoprávnych účinkov (na základe štátoprávneho správneho aktu) vystúpenia z Cirkvi je totiž i oslobodenie sa od povinnosti platenia cirkevnej dane, ktorá sa v týchto štátoch spája s členstvom v niektorej z registrovaných cirkví alebo náboženských spoločností. Partikulárny zákonodarca v tejto inštrukcii za pomoci úkonu výkonnej moci (*potestas executiva seu administrativa*) deklaroval viaceré teologické i právne závery vychádzajúce najmä z univerzálneho práva, reflektujúc, paradoxne, najmä inštitút odpadnutia od spoločenstva s Katolíckou cirkvou formálnym úkonom, ktorý sa stal jeho súčasťou po inkorporovaní do Kódexu kánonického

---

* Článok je výstupom z vedeckého projektu VEGA s názvom „Koncept prirodzeného práva a jeho princípov vo vývoji práva, so zameraním na procesnoprávne princípy a procesnú spôsobilosť v rímskom a kánonickom práve,“ registrovaného pod číslom 1/1006/15.

1 Vojtěch CÍKRLE, „Instrukce ohledně postupu v případech žádostí o vystoupení z církve,“ http://www.biskupstvi.cz/storage/dokumenty/Instrukce_VystupZCirkve.pdf [uverejnené 15. 11. 2013, cit. 28. 2. 2018].

2 O tomto závere vypovedajú najmä štatistiky tamojších diecéz. Porov. napríklad https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/Zahlen%20und%20Fakten/Kirchliche%20Statistik/Allgemein_-_Zahlen_und_Fakten/AH294_Zahlen-und-Fakten-2016-2017_web.pdf [cit. 28. 2. 2018].

práva v roku 1983 a zrušený bol v roku 2010 prostredníctvom motu proprio *Omnium in mentem* pápeža Benedikta XVI. (2005–2013).³

1. CHARAKTER A ŠTRUKTÚRA

Inštrukcia Brnianskej diecézy o postupe v prípadoch žiadostí o vystúpenie z Katolíckej cirkvi nedisponuje charakterom formálneho prameňa práva, ktoré sa vyznačujú všeobecnosťou a abstraktnosťou.⁴ Aj keď bola vydaná zákonodarnou autoritou partikulárnej cirkvi, t.j. diecéznym biskupom, a bola zverejnená v rámci oficiálneho vestníka tamojšej diecézy (Akty brněnské diecéze, ACEB), zákonodarca aplikoval výkonnú moc. S ohľadom na jej charakter i samotný názov ju preto možno označiť za administratívny (správny) akt s povahou pokynov (*instructiones*) podľa kánonu 34 Kódexu kánonického práva. Keďže táto inštrukcia nebola vydaná na spôsob zákona, nemožno uvažovať o jej všeobecnej záväznosti na príslušnom teritóriu, ani o nevyhnutnosti aplikovať ju cirkevnými sudcami, ktorí sú pri svojej rozhodovacej činnosti viazaní len zákonom (na základe *opinio communis*).⁵ Z analýzy je však zrejmá jej záväznosť pre subjekty, ktorým bola riadne intimovaná, k čomu došlo prostredníctvom jej publikácie v oficiálnom vestníku. Na základe toho je zrejmé, že povinnosť aplikovať ju majú pri svojej rozhodovacej činnosti výlučne cirkevné administratívne orgány, ktoré posudzujú jednotlivé žiadosti o vystúpenie z Cirkvi. Pri tejto inštrukcii je, celkom prirodzene, zároveň úplne vylúčená spätná účinnosť (retroaktivita) a nemožno ju preto použiť na

³ Motu proprio *Omnium in mentem*, in AAS 102 (2010): 8–10. V prípade inštitútu formálneho úkonu odpadnutia od Katolíckej cirkvi išlo v podstate o zákonnú výnimku (*lex specialis*) z ustanovenia kánonu 11 Kódexu kánonického práva z roku 1983 (*lex generalis*), podľa ktorého sú normami rýdzo cirkevného (ľudského) práva viazaní všetci, ktorí boli pokrstení v Katolíckej cirkvi alebo do nej prijatí, dovŕšili siedmy rok života a dostatočne používajú rozum. Porov. Matúš NEMEC, „Formálne odpadnutie od katolíckej cirkvi,“ in Zborník z medzinárodnej konferencie Trnavské právnické dni „Nová Európa – výzvy a očakávania: Personálna pôsobnosť rímskeho a kánonického práva a jej presahy“, ed. Vojtech Vladár, Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2016, s. 121.

⁴ Jozef PRUSÁK, *Teória práva*, Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2001, s. 189.

⁵ Napriek tomu je potrebné konštatovať, že cirkevné súdy môžu túto inštrukciu aplikovať *de facto*, ako k tomu dochádza v prípade judikatúry Rímskej rotý (*Rota Romana*). Porov. Antonín HRDINA, *Kánonické právo*, Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 357n.

prípady vystúpení, ku ktorým došlo pred 15. novembrom 2013.⁶ Tieto kauzy preto zostávajú v stave ich vtedajšieho posúdenia partikulárnou právnou praxou.

Pokiaľ ide o štruktúru inštrukcie, obsahuje spolu 23 článkov, pričom prvých 7 sa venuje hmotnoprávnej stránke a ostatné procesnoprávnemu definovaniu postupu pri prejednávaní žiadostí o vystúpenie z Cirkvi. Kým prvý článok sa zameriava na teologické vymedzenie sviatosti krstu a právne účinky s ním spojené (najmä vznik členstva v Katolíckej cirkvi), posledný článok ustanovuje dátum jej vstúpenia do platnosti. Inštrukcia potom v článku 2 vymedzuje subjekt, ktorý je oprávnený k podaniu žiadosti o vystúpenie z Cirkvi, upozorňujúc predovšetkým na vonkajšie prerušenie cirkevného spoločenstva (*communio ecclesiastica*), ktoré sa v rovine univerzálneho zákonodarstva prejavuje v sankčnom postihu takto konajúcich. Okrem trestnoprávnych opatrení vychádzajúcich z Kódexu kánonického práva, inštrukcia osobitne uvádza účinky tohto konania v manželskom práve. V tejto súvislosti v článku 3 odkazuje na motu proprio pápeža Benedikta XVI. *Omnium in mentem*, ktoré v roku 2010 abrogovalo inštitút odpadnutia od spoločenstva s Katolíckou cirkvou formálnym úkonom. Viaceré články inštrukcie majú pritom základ ešte v obežníku Pápežskej rady pre zákonné texty (*Pontificium consilium de legum textibus*) z roku 2006, vydaným obdobne za účelom usmernenia administratívnych orgánov pri uplatňovaní tohto inštitútu.⁷

⁶ Porov. kán. 9 CIC/1983 a 1494 CCEO/1990.

⁷ Pontificium Consilium de legum textibus, „Actus formalis defectionis ab Ecclesia catholica, 13 March 2006, Prot. N. 10279/2006,“ *Communicationes* 38 (2006): 170–184. História uvedeného orgánu siaha do roku 1984, keď vznikla Pápežská komisia pre autentický výklad Kódexu kánonického práva (*Pontifica commissio ad Codicem iuris canonici authentice interpretandum*). Jej vecná pôsobnosť bola potom v roku 1988 rozšírená pápežskou konštitúciou *Pastor bonus* na interpretáciu všetkých univerzálnych zákonov a preto bola premenovaná na Pápežskú radu pre výklad textov zákonov (*Pontificium consilium de legum textibus interpretandis*). Tento stav napokon platil až do roku 1999, keď bol jej názov zmenený na Pápežskú radu pre zákonné texty, na základe čoho boli jej kompetencie rozšírené ešte viac. Porov. napríklad Jiří Rajmund TRETERA, *Církevní právo*, Praha: Jan Krigl nakladatelství, 1993, s. 80. Historickým predchodcom týchto orgánov bola zase Posvätná kongregácia na vykonávanie a dodržiavanie ustanovení posvätného Tridentského koncilu a iných reforiem (*Sacra congregatio super executione et observantia Sacri Concilii Tridentini et aliarum reformationum*), ktorú v roku 1564 zriadil pápež Pius IV. (1559–1565). Tá bola v roku 1567 pápežom Píom V. (1566–1572), po tom, čo jej udelil právo autenticky interpretovať koncilové dekréty a rozhodovať prípadné spory, ktoré vznikli v súvislosti s ich zavádzaním do praxe, premenovaná na Posvätnú kongregáciu kardinálov interpretátorov Tridentského koncilu (*Sacra congregatio cardi-*

Okrem vystúpenia z Cirkvi zo strany katolíka, inštrukcia v článku 10 uvádza i možnosť jeho vylúčenia, ktorá prichádza do úvahy v prípadoch verejne známych a spôsobujúcich zmätok, či pohoršenie medzi veriacimi.

2. TEOLOGICKO-PRÁVNE ASPEKTY

2.1 Teologicko-pastoračné hľadisko

Ako je typické pre väčšinu kánonickoprávnych inštitútov, aj vystúpenie z Cirkvi sa okrem právnych účinkov spája aj s viacerými teologickými a doktrínálnymi závermi. Teologicko-právne aspekty sú v inštrukcii naznačené najmä pri definovaní sviatosti krstu, keď sa v článku 1 uvádza, že krstom sa človek stáva členom Kristovej Cirkvi. V nadväznosti na to partikulárny zákonodarca zdôrazňuje, že tým istým okamihom sa stáva v Cirkvi osobou s povinnosťami a právami, odkazujúc na obmedzenie subjektívnych práv a povinností pri vonkajšom narušení cirkevného spoločenstva, k čomu dochádza na základe deliktuálneho konania a s tým spojeného uloženia kánonickoprávneho trestu.⁸ Prepojenie teológie s právom možno nájsť i v článku 5, v ktorom je uvedené, že pri vystupovaní z Katolíckej cirkvi je z morálneho hľadiska dôležité už samotné vnútorné rozhodnutie pre takýto úkon. Ako je však všeobecne známe, z právneho hľadiska platí, že s rýdzo vnútornými úkonmi

---

nalium Concilii Tridentini interpretum). Porov. napríklad Jozef ŠPIRKO, *Cirkevné dejiny IV*, Martin: Neografia, 1943, s. 231–232.

⁸ Porov. kán. 11, 96 a 204 CIC/1983 a 7 a 1490 CCEO/1990. Partikulárny zákonodarca v tejto inštrukcii osobitne nezdôrazňuje skutočnosť, že ak raz niekto prijal krst v Katolíckej cirkvi, prípadne bol do nej neskôr prijatý, neexistuje nijaký spôsob, ako z nej vystúpiť v teologickom zmysle. Je však všeobecne známe, že krst patrí medzi sviatosti, ktoré vtlačajú do duše nezmazateľný znak (*character indelebilis*) a z toho dôvodu sú neopakovateľné. Porov. napríklad Jiří Rajmund TRETERA – Zábaj HORÁK, *Slovník církevního práva*, Praha: Grada, 2011, s. 72. Sviatostné puto prináležania k Telu Krista, ktorým je Cirkev, udelené znakom krstu, tak zostáva ontologickým a večným putom, ktoré nie je možné stratiť v dôsledku akéhokoľvek kánonickoprávneho alebo iného úkonu. Z toho dôvodu platí, že vystúpenie z Katolíckej cirkvi a ukončenie príslušnosti k nej, tak ako to chápe konfesné právo niektorých štátov, nie je v kánonickom práve možné. Porov. Damián NĚMEC, „Vznik, chápání a pozdější upřesnění právního institutu formálního odpadu od katolické církve a jeho dopad na platnost manželství,“ *Revue církevního práva* 3 (2010): 249.

sa nespájajú žiadne právne účinky.⁹ Keďže sa očakáva, že pri kontakte s vystupujúcim dôjde k viacerým delikátnym situáciám, inštrukcia v článku 14 cirkevné správne orgány upozorňuje na potrebu zachovania opatrného postupu. Pastoračným charakterom sa vyznačuje aj článok 17, ktorý na jednej strane pojednáva o potrebe deklarovania skutočnosti vylúčenia z Cirkvi a zapísania tohto úkonu do matriky pokrstených, na druhej strane však prísne apeluje na nevyhnutnosť poukázať žiadateľovi na možnosť prijatia do Cirkvi späť, pri ktorom sa podľa článku 20 procesnoprávne postupuje analogicky ako pri vylúčení. Celkom prirodzene, s ohľadom na okolnosti jej prijatia sa inštrukcia, napriek viacerým teologickým záverom, vyznačuje najmä právnym charakterom. Keďže v jej prípade ide o úkon výkonnej moci, brniansky zákonodarca musel postupovať *secundum et intra legem*. Pozrime sa teda konkrétnejšie na relevantné ustanovenia univerzálneho kánonického práva, na ktoré partikulárny zákonodarca odkazuje, respektíve z ktorých pri príprave inštrukcie vychádzal.

2.2 Hľadisko univerzálneho práva

2.2.1 Hmotné právo

Ako už bolo naznačené, brnianska inštrukcia vo viacerých ohľadoch reflektuje zrušený inštitút odpadnutia od Katolíckej cirkvi formálnym úkonom (*actu formali ab Ecclesia Catholica deficere*), a to nielen v oblasti manželského práva, ale tiež pokiaľ ide o podmienky naplnenia skutkovej podstaty vystúpenia z Cirkvi. Ten sa v rovine univerzálneho zákonodarstva dotýkal troch kánonov manželského práva, konkrétne povinnosti zachovania kánonickej formy uzavierania manželstva (kán. 1117 CIC/1983), manželskej prekážky rozdielného náboženstva (kán. 1086, § 1 CIC/1983) a miešaných manželstiev (kán. 1124 CIC/1983). Súčasťou týchto noriem bola v rokoch 1983 až 2010 vsuvka obsahujúca výnimku (*clausulae defectionis*), na základe ktorej nemusel katolík, odpadnuvší od spoločenstva s Katolíckou cirkvou formálnym úkonom, uzavrieť manželstvo v kánonickej forme, žiadať dišpenz od uvedenej manželskej prekážky, respektíve dovoliť pri miešanom manželstve, pričom také-

⁹ Porov. napríklad Damián NĚMEC, *Manželské právo katolíckej cirkve s ohľadom na platné české právo*, Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 25.

to manželstvo bolo považované v prvých dvoch prípadoch za platné, v treťom za dovolené.¹⁰ Už po promulgácii Kódexu však konštatovali viacerí kánovníci až prílišnú vágnosť úpravy tohto inštitútu a keďže univerzálny zákonodarca neponúkol legálnu definíciu, ani skorú autentickú interpretáciu, očakávali sa pri jeho aplikovaní viaceré komplikácie, čo neskôr potvrdila aj právna a pastoračná prax.¹¹ Ani samotná veda nebola vo vymedzení tohto pojmu zajedno, pričom zhoda neexistovala ani medzi renomovanými kánovníkmi.¹² Na tomto pozadí pristúpil zákonodarca prostredníctvom Pápežskej rady pre zákonné texty k vydaniu obežníka adresovaného všetkým biskupským konferenciám, ktorý bol so súhlasom pápeža Benedikta XVI. zverejnený 13. marca 2006 a zaslaný predsedom biskupských konferencií.

Dokument z roku 2006 nebolo možné kvôli jeho celkovému koncepčnému poňatiu a najmä nezverejneniu v Aktoch Apoštolskej Stolice (*Acta Apostolicae Sedis*) označiť za autentickú interpretáciu s konštitutívnymi účinkami.¹³ Profesor Ignác Antonín Hrdina mi v tejto súvislosti prezentoval svoj názor o možnosti ponímať tento obežník v duchu úradného (oficiálneho) výkladu, ktorý má charakter pokynov (*instructiones*) podľa kánonu 34 Kódexu kánonického práva.¹⁴ O správnosti tohto záveru nás presvedča najmä skutočnosť, že pokyny nemusia byť riadne publikované, ale stačí, ak sú adresátom nejakým spôsobom sprostredkované, čo bol aj prípad tohto dokumentu. Podobne ako pri inštrukcii Brnianskej diecézy, ani o tomto pokyne nebolo možné uvažovať v duchu formálneho prameňa *stricto sensu*, keďže mu chýbala najmä všeobecná záväznosť. Napriek tomu sa vyznačoval záväznosťou pre administratívne podriadené orgány, ktorým bol intimovaný.¹⁵ Ani v tomto prípade ho však neboli povinní *de iure* zohľadňovať cirkevní sudcovia, ktorí sú pri roz-

¹⁰ Bližšie k tejto problematike pozri napríklad Edward HUDSON, *Handbook for Marriage Nullity Cases*, Ottawa: Saint Paul University, 1975, s. 58.

¹¹ Porov. napríklad Norbert RUF, *Das Recht der katholischen Kirche nach dem neuen Codex Iuris Canonici für die Praxis erläutert*, Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1983, s. 258–259, a Sabine DEMEL, *Die kirchliche Trauung – unerlässliche Pflicht für die Ehe des katholischen Christen?*, Stuttgart – Berlin – Köln: Kohlhammer, 1993, s. 136.

¹² Porov. NĚMEC, *Manželské právo katolíckej cirkve*, s. 25.

¹³ Porov. kán. 16, § 2 CIC/1983 a 1498, § 2 CCEO/1990.

¹⁴ Netreba totiž zabúdať na skutočnosť, že v prípade viacerých dokumentov týkajúcich sa univerzálného, ale tiež partikulárneho kánonického práva je možné ich právnu povahu a záväznosť častokrát zistiť až z analýzy ich obsahu, respektíve podľa ďalších posudzovaných atribútov. Porov. HRDINA, *Kánonické právo*, s. 86.

¹⁵ Porov. tamtéž, s. 85–86 a 124–125.

hodovaní viazaní len zákonom. Zaujímavosťou zostáva, že to bol práve tento obežník, ktorý priniesol do praktického uplatňovania formálneho úkonu odpadnutia od Katolíckej cirkvi v jednotlivých partikulárnych cirkvách najväčší zásah a zároveň najviac praktických komplikácií. Aj táto skutočnosť prispela k posilneniu záveru, že uvedený inštitút a výnimky s ním spojené by mali byť kompletne odstránené, čo bolo napokon v univerzálnom práve reflektované prostredníctvom motu proprio *Omnium in mentem*.¹⁶

Pokiaľ ide o brniansku inštrukciu, tamojšieho partikulárneho zákonodarcu inšpirovalo k jej vydaniu zrejme už samotné podanie spomenutého výkladu v obežníku z roku 2006 len na spôsob pokynov. Dalším z podnetov bolo s určitosťou zrušenie inštitútu formálneho úkonu odpadnutia od Katolíckej cirkvi v rovine univerzálnej normatívy v roku 2010. Takéto konanie univerzálneho zákonodarcu totiž viedlo k právne-
mu vákuu, ktoré po zániku tohto inštitútu vzniklo v niektorých partikulárnych cirkvách. Vystupovanie z Cirkvi v nich totiž nebolo po roku 2010 upravené ani univerzálnym, ani partikulárnym kánonickým právom, čo bol tiež prípad Brnianskej diecézy. Vzor pre vydanie tejto inštrukcie mohol tamojší zákonodarca nájsť vo viacerých iných európskych krajinách, v ktorých jednotlivé zoskupenia partikulárnych cirkví bežne upravujú vystupovanie z Katolíckej cirkvi naďalej prostredníctvom noriem partikulárneho práva. Aj títo partikulárni zákonodarcovia boli k vydaniu dotknutých noriem vedení najmä častými žiadosťami o vystúpenie z Cirkvi, čo je typické najmä pre nemecky hovoriace krajiny so zavedenou cirkevnou daňou, ale tiež nejednoznačnosťou úpravy inštitútu formálneho úkonu odpadnutia od Cirkvi a po vydaní noriem z roku 2006 a 2010 tiež snahou o ich zohľadnenie v partikulárnom práve.¹⁷ Ako sme

¹⁶ Porov. FRANCESCO COCCOPALMERIO, „On Omnium in mentem: The Basis of the Two Changes,“ *L'Osservatore Romano. Weekly Edition in English*, <http://www.ewtn.com/library/CANONLAW/bas2changes.htm> [uverejnené 31. 3. 2010, cit. 28. 2. 2018].

¹⁷ Pokiaľ ide o terminológiu zákonodarcu v nemecky hovoriacich krajinách so zavedenou cirkevnou daňou, v Nemecku sa označuje pojmom „Kirchensteuer“ (cirkevná daň), v Rakúsku „Kirchenbeitrag“ (cirkevný príspevok) a vo Švajčiarsku „Kirchgemeindesteuer“ (cirkevná všeobecná daň). Ako zaujímavosť možno uviesť, že v Rakúsku bolo právo na vystúpenie z Cirkvi garantované už prostredníctvom známych májových zákonov (č. 49/1868) z 25. mája 1868, v Nemecku pruským zákonom zo 14. apríla 1873, kým Švajčiarsko ho na úrovni spolkovej ústavy zaručuje od roku 1874. Bližšie k tejto problematike pozri napríklad GERHARD ROBBERS, „Stát a cirkvi vo Spolkovej republike Nemecko,“ in *Stát a cirkvi v zemích EU*, ed. Gerhard Robbers, Praha: Academia, 2002, s. 63n.

už naznačili, brniansky zákonodarca nedisponoval do roku 2013 v oblasti vystupovania z Katolíckej cirkvi žiadnymi partikulárnymi normami a v právnej praxi sa pri uplatňovaní tohto inštitútu ustálili viaceré zaužívané postupy spočívajúce v interpretácii univerzálnych noriem. K vydaniu tejto inštrukcie ho však, podľa slov Mons. Karla Orlitu, ktorý sa o jej zostavenie zaslúžil najviac, neviedlo právne vákuum po roku 2010, ale bola to predovšetkým mediálna kampaň na pozadí verejnej diskusie a realizácie cirkevných reštitúcií a finančnej odľuky štátu a cirkvi v Českej republike. Na jej základe totiž veľký počet katolíkov žiadal o vystúpenie z Cirkvi, ktorej, podľa slov niektorých z nich, „... ide len o peniaze“.¹⁸

Ako už bolo naznačené, v brnianskej inštrukcii našli svoje reflexie spomenutý obežník z roku 2006, aj motu proprio *Omnium in mentem*. Pokiaľ ide o manželské právo, inštrukcia v článku 3 výslovne uvádza, že veriaci sú napriek formálnemu úkonu vôle smerujúcemu k odpadnutiu od spoločenstva Cirkvi aj naďalej viazaní všetkými cirkevnými zákonmi vyžadujúcimi dodržanie kánonickej formy uzavretia manželstva, čiže penz od manželskej prekážky rozdielneho náboženstva (*disparitas cultus*) a dovoľenie pri slávení miešaného manželstva. Partikulárny zákonodarca pritom výslovne odkazuje na motu proprio *Omnium in mentem* pápeža Benedikta XVI. Ďalší článok vymedzuje, za akých okolností skutočne dochádza v zmysle tejto inštrukcie k formálnemu úkonu odpadnutia od Cirkvi, požadujúc kumulatívne splnenie týchto troch podmienok: 1) vnútorné rozhodnutie vystúpiť z Katolíckej cirkvi, pričom druhotné dôvody (napríklad snaha vyhnúť sa plateniu daní) nestačia; 2) vonkajšie a vierohodné prehlásenie takéhoto rozhodnutia; 3) prijatie tohto rozhodnutia zo strany kompetentnej cirkevnej autority.¹⁹ Všetky tri uvedené požiadavky článku 4 inštrukcie sa pritom významovo a takmer aj obsahovo kryjú s podmienkami univerzálného zákonodarcu ustanovenými v článku 1 obežníku z roku 2006. Keďže partikulárny zákonodarca používa niekdajšiu terminológiu univerzálného zákonodarcu, možno konštatovať, že k vystúpeniu z Cirkvi v Brnianskej diecéze prakticky do-

¹⁸ Mons. Karel Orlita mi v tejto súvislosti navyše uviedol, že žiadosti o vystúpenie prichádzali vo vyššie uvedenom čase dokonca aj z Nemecka a Rakúska.

¹⁹ Bližšie k tejto problematike z pohľadu relevantných inštitútov manželského práva pozri napríklad Ján DUDA, *Katolícke manželské právo*, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie: Kňazský seminár J. Vojtaššáka, 1996, s. 172, a Jose CASTAÑO, *Il sacramento del matrimonio*, Vol. II, Roma: Tipolitografia Pioda Gianfranco, 1991, s. 252.

chádza na základe zaniknutého inštitútu formálneho úkonu odpadnutia od nej. Je pritom zaujímavé, že brniansky partikulárny zákonodarca použil ako príklad na druhotné dôvody, ktoré katolíka vedú k vystúpeniu z Katolíckej cirkvi, pre Českú republiku krajne nevhodný príklad snahy vyhnúť sa plateniu daní. Je otázne, prečo v tomto prípade radšej nezvolil všeobecnejšiu formuláciu, ako napríklad univerzálny zákonodarca v dokumente z roku 2006, ktorý uviedol snahu katolíka o odstránenie svojho mena z registra členstva v Cirkvi vedeného vládou za účelom vyvolania istých občianskych konzekvencií.

Podobne ako dokument Pápežskej rady pre zákonné texty z roku 2006, aj brnianska inštrukcia vymedzuje, za akých okolností je subjekt spôsobilý k formálnemu úkonu odpadnutia od Katolíckej cirkvi. Obežník sa v článku 4 obmedzil na všeobecné konštatovanie, že odpadnutie musí byť urobené osobou, ktorá je k tomu kánonicky spôsobilá podľa relevantných noriem univerzálného práva, pričom požiadavky prirodzeného práva boli reflektované v nevyhnutnosti vykonať ho osobne, vedome a slobodne.²⁰ Brnianska inštrukcia však odôvodnene zachádza do ešte väčších detailov, čo je popri všeobecnom článku 2 odvolávajúcom sa na ustanovenia kódexového práva vo vzťahu k schopnosti právne konať, zrejme najmä z článku 19, ktorý pojednáva o možnosti vykonania formálneho úkonu odpadnutia od Cirkvi namiesto neplnoletého rodiča alebo opatrovníkom.²¹ Za čias existencie tohto inštitútu v univerzálnom práve sa však malo za to, že rodičia, ani opatrovníci nie sú k takémuto konaniu namiesto neplnoletého spôsobilí.²² Netreba tiež zabúdať na stále aktuálnu normu, že deti pokrstené v Katolíckej cirkvi, ktorých rodičia neskôr zapísali do nekatolíckej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, môžu takéto rozhodnutie rodičov schváliť, až keď sa stanú plnoletými. Vo vzťahu k tomuto inštitútu sa pritom malo za to, že aby tak urobili formálnym úkonom, museli mať osobitne na zreteli katolícky krst.²³

²⁰ Porov. kán. 124–126 CIC/1983. Bližšie k pojmu prirodzeného práva v práve kánonickom pozri napríklad Veronika ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, *Prirodzenoprávna teória v práve Katolíckej cirkvi*, Praha: Leges, 2016, a Róbert BRŤKO – Veronika ČUNDERLÍK ČERBOVÁ – Matúš NEMEC, *Prirodzené právo – jeho vývoj a proky v rímskom a v kánonickom práve*, Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2014.

²¹ Porov. kán. 97–98 a 1323 CIC/1983 a 909–910 a 1413 CCEO/1990.

²² Porov. kán. 98, § 2 CIC/1983 a 910, § 2 CCEO/1990.

²³ Porov. kán. 126 CIC/1983 a 933 CCEO/1990. Bližšie k tejto problematike pozri John P. BEAL – James A. CORIDEN – Thomas J. GREEN, *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York: Paulist Press, 2000, s. 1336.

Na rozdiel od vyššie uvedených záverov vychádzajúcich z interpretácie univerzálneho práva, brnianska inštrukcia v článku 19 predpokladá možnosť vylúčenia nedospelého na žiadosť rodičov alebo opatrovníka a ustanovuje povinnosť duchovného zapísať túto skutočnosť do krstnej matriky s poznámkou, že k tomu dochádza na uvedenom základe. Partikulárny zákonodarca zároveň apeluje na to, aby sa nedospelý po dosiahnutí štrnástich rokov veku pri podávaní takejto žiadosti zo strany rodičov alebo opatrovníka k nej písomne vyjadril. Aktívne konanie sa zo strany cirkevných administratívnych orgánov vyžaduje najmä po dovŕšení veku osemnástich rokov, keď má byť takáto osoba osobitne vyzvaná vyjadriť sa k predchádzajúcej žiadosti rodičov alebo zákonných zástupcov. Keďže však v univerzálnom práve platí, že osoba sa stáva plnoletou a plne spôsobilou k vykonávaniu svojich práv až po dovŕšení osemnásteho roku života, je zrejmé, že k právnomu vylúčeniu z Katolíckej cirkvi u nedospelého na základe tejto inštrukcie nedochádza.²⁴ Zaznamenanie takejto skutočnosti v krstnej matrike sa teda nespája so žiadanými právnymi účinkami, skôr upozorňuje príslušné cirkevné orgány na nevyhnutnosť ďalšieho konania, a to najmä pokiaľ ide o pastoračnú starostlivosť. Je teda zrejmé, že partikulárny zákonodarca, znalý tejto problematiky, sa deklarovaním vyššie uvedených skutočností s ohľadom na očakávané reakcie zo strany verejnosti radšej taktne vyhol.

Pokiaľ ide o ďalšie reflexie obežníka z roku 2006 v predmetnej inštrukcii, jej článok 5 deklaruje, že po splnení vyššie uvedených podmienok a prehlásení skutočnosti schizmy, apostázy alebo herézy vystupujúci katolíci upadajú do trestu exkomunikácie *latae sententiae*.²⁵ Článok 2 obežníka pritom výslovne predpokladá úkon apostázy, herézy alebo schizmy. V nadväznosti na tieto závery je potrebné pripomenúť, že úkon vystúpenia z Cirkvi sa v praxi viacerých štátov (napríklad v Nemecku) dlhodobo stotožňuje minimálne s úkonom schizmy (*schisma purum*), ktorá spočíva v odpadnutí od katolíckeho spoločenstva (v tomto prípade partikulárnej cirkvi a svojho biskupa) a prejavuje sa v odmietaní podria-

²⁴ Porov. kán. 97, § 1 a 98, § 1 CIC/1983 a 88, § 1 a 89 CCEO/1990.

²⁵ Kánon 1364 napokon ukladá, podobne ako Kódex kánonického práva z roku 1917, apostatom, heretikom a schizmatikom trest exkomunikácie *latae sententiae* (nerezervovanej Apoštolskej Stolicy). Takto však môžu byť v duchu koncepcie platného Kódexu kvalifikovaní len tí, ktorí boli pokrstení v Katolíckej cirkvi alebo do nej prijatí. Porov. kán. 2314 CIC/1917; 751 a 1364 CIC/1983 a 1436, § 1 a 1437 CCEO/1990. V súvislosti s prejednáványm inštitútom je potrebné tiež uviesť, že takýto katolíci má na základe kánonu 1071, § 1, 5° zákaz uzavrieť manželstvo. Porov. kán. 1071, § 1, 5° CIC/1983.

denia sa najvyššiemu veľkňazovi alebo spojenia s členmi Cirkvi jemu podriadenými.²⁶ Aj keď tieto skutočnosti vyplývajú aj z článku 4 inštrukcie, kde sa výslovne hovorí o tom, že naplnenie skutočnosti formálneho úkonu odpadnutia od Cirkvi je fakticky odmietnutím spoločenstva s členmi Cirkvi (schizma), pričom v tejto súvislosti môže ísť tiež o odpadnutie od kresťanskej viery (apostáza), či o popieranie niektorej pravdy (heréza), isté nejasnosti vzbudzuje práve článok 5. Ten totiž naznačuje, že brniansky partikulárny zákonodarca nespája s vystúpením z Cirkvi automaticky delikty schizmy, herézy alebo apostázy, keďže tie majú byť osobitne prejavované navonok pred kompetentnou cirkevnou autoritou, ktorá má potom takéto konanie posúdiť a v nadväznosti na to deklarovať kánonickoprávne tresty. Formulácia článku 5 tak akoby naznačovala možnosť vystúpenia z Cirkvi bez toho, aby došlo k spáchaniu vyššie uvedených deliktov. Podľa obežníka z roku 2006 však konanie osoby, ktorá splnila vyššie uvedené tri podmienky pre vystúpenie z Cirkvi, bolo automaticky klasifikované ako kánonickoprávny delikt (minimálne schizmy), trestaný exkomunikáciou *latae sententiae*. Tento záver, paradoxne, potvrdzuje aj článok 15 inštrukcie, ktorý deklaruje, že v prípade vystúpenia sa zapisujú do krstnej matriky tresty exkomunikácie z dôvodu schizmy, apostázy, či herézy.

2.2.2 Procesné právo

Pokiaľ ide o procesnoprávne ustanovenia inštrukcie, reflexie obežníku z roku 2006 možno nájsť v jej článku 8, ustanovujúcom, že osoba, ktorá chce vystúpiť z Cirkvi, musí predložiť žiadosť vlastnému farárovi alebo príslušnému dekanovi podľa miesta kánonického bydliska.²⁷ Podľa partikulárneho zákonodarcu môže byť podaná buď v osobnej, alebo písomnej forme, pričom do úvahy prichádza aj použitie elektronickej pošty. Je teda zrejmé, že brnianska inštrukcia je oproti dokumentu z roku 2006 poňatá značne voľnejšie, keďže ten výslovne požadoval prejav vôle urobený v písomnej forme pred kompetentnou autoritou Katolíckej cirkvi, teda ordinárom alebo vlastným pastierom (najčastejšie to bol prísluš-

²⁶ Porov. kán. 209 a 751 CIC/1983 a 12 CCEO/1990. Tento záver je napokon v zásade prijímaný aj viacerými významnými kánonistami. Porov. najmä Joseph LISTL, „Die Erklärung des Kirchenaustritts,“ in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, ed. Joseph Listl – Heribert Schmitz, Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1999, s. 209–219.

²⁷ Porov. kán. 100–106 CIC/1983 a 911–917 CCEO/1990.

ný farár).²⁸ Aj keď to v obežníku nebolo výslovne uvedené, partikulárna prax mala v zásade za to, že pokiaľ vystupujúci nenavštívil príslušnú cirkevnú autoritu za účelom ozrejmeneia okolností svojho odchodu z vlastnej iniciatívy, musela sa na neho cirkevná autorita obrátiť sama. Netreba taktiež zabúdať na skutočnosť, že takéto konanie sa vyznačovalo nielen právnickým, ale tiež pastoračným aspektom.²⁹ V prípade tohto úkonu ide totiž vždy o spojenie dvoch elementov – teologického, spočívajúceho v samotnom obsahu vnútorného úkonu vôle, a právnického, spočívajúcom v jeho vonkajšom vyjadrení vyššie uvedeným spôsobom.³⁰ Tieto skutočnosti reflektoval brniansky zákonodarca v článku 11 inštrukcie, keď ustanovil, aby sa cirkevná autorita po oznámení vystúpenia z Cirkvi na vystupujúceho obrátila so žiadosťou o osobné stretnutie.³¹ Z celkové-

²⁸ Pokiaľ ide o požiadavku písomnej formy, viacerí kánonisti poukazovali v kontexte univerzálneho zákonodarstva na značnú nelogickosť tohto ustanovenia. Porov. napríklad Edward PETERS, „The Formal Act of Defection,“ http://www.canonlaw.info/canonlaw_discus.htm [uverejnené 28. 4. 2006, cit. 28. 2. 2018].

²⁹ Bližšie k tejto problematike pozri napríklad Aleš OPATRŇÝ, *Cesty pastorače v pluralitní společnosti*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 26n.

³⁰ Porov. Velasio DE PAOLIS, „Alcune annotazioni circa la formula actu formalis ab Ecclesia catholica deficere,“ *Periodica* 84 (1995): 602–604.

³¹ V tomto prípade možno hovoriť aj o istej reflexii rakúskeho partikulárneho práva, kde bol v roku 2007, na pozadí prijatia spomenutého obežníka, zavedený nový procesno-právny inštitút opytovacieho konania, ktorého cieľom je zistenie skutočného úmyslu vystupujúceho odpadnúť od Cirkvi. To muselo nasledovať zo strany predstaviteľov príslušnej diecézy v okamihu, keď sa dozvedeli o vystúpení katolíka z Cirkvi. Tento postup sa podstatne líši od predchádzajúcej praxe v tom, že medzi okamihom ohlásenia vystúpenia katolíka z Cirkvi štátnym úradom a jeho záznamom v cirkevnej matrike, prebehlo práve spomenuté konanie, ktorého úlohou bolo vyjasnenie motívov vystupujúceho. Partikulárna úprava, ktorú zvolila Rakúska biskupská konferencia (ÖBK), tak na cirkevnej úrovni nanovo prehodnocovala štátny akt vystúpenia z Cirkvi, na základe čoho sa nahradila dovtedajšia prax, keď bol každý takýto výstup považovaný za formálny úkon odpadnutia. Rovnakú právnu úpravu napokon zvolila i Nemecká biskupská konferencia (DBK). Porov. DEUTSCHE BISCHOFSKONFERENZ, „Allgemeines Dekret der Deutschen Bischofskonferenz zum Kirchenaustritt,“ http://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/diverse_downloads/presse/2012-145a-Allgemeines-Dekret-Kirchenaustritt-Dekret.pdf [uverejnené 20. 9. 2012, cit. 28. 2. 2018]. Bližšie k tejto problematike pozri Georg BIER, „Was ist der Kirchenaustritt? Neue Entwicklungen in einer altbekannten Frage,“ *Herder Korrespondenz* 7 (2006): 350n, a Urbano NAVARRETE, „Disparitas cultus (can. 1086),“ in *Diritto matrimoniale canonico*, I, Città del Vaticano: Studi giuridici LVI., 2002, s. 531. Je teda zrejme, že okrem univerzálneho práva bola inštrukcia Brnianskej diecézy inšpirovaná aj ustanoveniami kánonického práva ostatných partikulárnych cirkví. Mons. Karel Orlita mi v tejto súvislosti spomenul znalosť nemeckej a poľskej právnej úpravy.

ho pohľadu možno konštatovať rozumnosť a primeranosť koncepčného prístupu partikulárneho zákonodarcu, ktorý dôkladne zohľadnil všeobecnú požiadavku práva o nevyhnutnosti prejavu vôle navonok. Okrem toho, kým univerzálny zákonodarca v obežníku z roku 2006 nespomína možnosť nepriameho prejavu vôle odpadnúť od Katolíckej cirkvi, partikulárny zákonodarca v článku 9 výslovne predpokladá implicitné požiadanie o ukončenie príslušnosti k nej, k čomu môže dôjsť napríklad oznámením katolíka o jeho konverzii k islamu a pod.³² Brnianska inštrukcia navyše v článku 10 predpokladá možnosť vylúčenia takejto osoby z Cirkvi, pričom takúto žiadosť má podať ochrancu spravodlivosti (*defensor iustitiae*) v prípadoch verejne známych a spôsobujúcich medzi veriacimi zmätok alebo pohoršenie.

Ďalšiu reflexiu obežníka z roku 2006 možno v inštrukcii nájsť v článkoch 15, 17 a 22, kde sa po splnení bližšie špecifikovaných právnych i pastoračných predpokladov prikazuje zapísať skutočnosť vylúčenia žiadateľa zo spoločenstva Cirkvi (na jeho žiadosť, prípadne na žiadosť ochrancu spravodlivosti), vrátane upadnutia do trestu exkomunikácie z dôvodu schizmy, apostázy, či herézy, do krstnej matriky. Ako sme už spomenuli, aj dokument z roku 2006 vyžadoval pre platnosť formálneho úkonu odpadnutia jeho prijatie cirkevnou vrchnosťou. Tento obežník však zároveň deklaroval, že cirkevná autorita posudzuje len splnenie právom stanovených náležitostí, teda existenciu/neexistenciu úkonu vôle odpadnúť od Katolíckej cirkvi.³³ Až po tomto úkone tak bola cir-

³² Aj za existencie inštitútu formálneho úkonu odpadnutia od Katolíckej cirkvi v univerzálnom práve sa však malo za to, že prejav odpadnutia od nej mohol byť buď priamy, keď sa subjekt napríklad vyjadril, že chce opustiť katolícku Cirkev, alebo nepriamy, keď subjekt svoju vôľu vyjadril nepriamo, napríklad tak, že sa chce stať členom Evanjelickej cirkvi. Porov. Stanislav ZVOLENSKÝ, „Formálne odpadnutie od Katolíckej cirkvi,“ *Tribunál* 1 (2004), <http://tribunal.kapitula.sk/2004-1/formalne.htm> [cit. 28. 2. 2018].

³³ Na tomto pozadí nemožno súhlasiť s kánonistami zastávajúcimi názor, že v dôsledku tohto obežníka sa pôvodne jednostranný právny úkon odpadnutia od spoločenstva s Katolíckou cirkvou formálnym úkonom zmenil na úkon dvojstranný. Aj keď bolo povinnosťou vystupujúceho katolíka o tomto úkone písomne informovať cirkevnú autoritu, jej rozhodnutie malo len deklaratórny charakter a pôsobilo spätne k času prezentácie uskutočnenia vnútorného úkonu odpadnutia navonok. Porov. napríklad Damián NĚMEC, „Vznik, chápání a pozdější upřesnění právního institutu formálního odpadu od katolické církve a jeho dopad na platnost manželství,“ *Revue církevního práva* 3 (2010): 247. Tento záver potvrdzuje aj postoj niektorých kánonistov, ktorí zastávali aj po roku 2006 názor, že účinky formálneho úkonu odpadnutia od Cirkvi nastávajú už okamihom, keď k danému úkonu zo strany katolíka došlo, nie okamihom, keď o ňom bola písomne informovaná kompetentná cirkevná autorita. Porov. Edward PE-

kevná autorita oprávnená zaznačiť uvedenú skutočnosť do krstnej matriky.³⁴ Od nadobudnutia účinnosti motu proprio *Omnium in mentem* však v univerzálnom práve platí, že na jeho základe duchovní pastieri žiadosti katolíkov o vystúpenie z Katolíckej cirkvi do matriky nezaznačujú. Do toho času mohol byť takýto zápis totiž realizovaný len v súlade s predpismi Apoštolskej Stolice o formálnom odpadnutí od Katolíckej cirkvi a po predbežnom povolení miestneho ordinára takýto dodatočný zápis alebo zmenu zápisu v niektorej z matrík farského úradu urobiť. Ako je však zrejmé z brnianskej inštrukcie, ale tiež viacerých obdobných partikulárnych ustanovení platných v iných krajinách, tieto normy sú na základe ich recipovania do partikulárneho práva (prostredníctvom inštitútu materiálnej recepcie) uplatňované naďalej. Odhliadnuc od uvedeného, v súlade s univerzálnym právom sa na základe pokynov Apoštolskej Stolice alebo miestneho ordinára do matriky stále zaznačujú cirkevné tresty exkomunikácie, suspenzie a interdiktu, ako aj potrestania prepustením z klerického stavu alebo milosťou udelenou klerikovi so zámerom vyhovieť jeho prosbe prepustenia z klerického stavu a oslobodenia od povinnosti celibátu.³⁵

TERS, „The Formal Act of Defection,“ http://www.canonlaw.info/canonlaw_discus.htm [uverejnené 28. 4. 2006, cit. 28. 2. 2018]. Aj z toho dôvodu možno ustanovenie článku 13 inštrukcie, ktoré zdôrazňuje, že ak sa žiadateľ o vystúpenie odmieta stretnúť s dekanom alebo ním povereným kňazom, ten ho upozorní, že bez vonkajšieho a vierohodného prehlásenie pred cirkevnou autoritou nemá jeho žiadosť opodstatnenie a nemôže byť teda prijatá, vnímať len v zmysle nenastúpenia administratívnoprávnych účinkov takéhoto konania. Takýto úkon teda nebude zapísaný do cirkevnej matriky podľa článku 17 a nebude ani vyhovieť žiadosti vystupujúceho o vydanie potvrdenia o vystúpení na základe článku 18, avšak účinky takéhoto konania sa v zmysle univerzálného práva prejavia naplno (najmä v trestnoprávnej oblasti). Netreba totiž zabúdať na to, že kompetentná cirkevná autorita, aj v zmysle tejto inštrukcie, úkon vystúpenia z Cirkvi prejavenej nejakým spôsobom navonok len deklaruje. Uvedenie si tejto skutočnosti zo strany brnianskeho zákonodarcu napokon naznačuje aj primerane opatrná formulácia spomenutého článku inštrukcie.

³⁴ Porov. kán. 535, § 2 CIC/1983 a 296, § 2 CCEO/1990.

³⁵ Porov. Ján DUDA, „Kto sa stal katolíkom, je navždy katolíkom,“ <https://web.archive.org/web/20160803161156/http://duda.kapitula.sk/2010/09/kto-sa-stal-katolikom-je-navzdy-katolikom/> [uverejnené 9. 9. 2010, cit. 28. 2. 2018].

ZÁVER

Ako bolo naznačené vyššie, obežník z roku 2006 nebol kánonistikou, ani predstaviteľmi právnej praxe považovaný za veľmi vydarené dielo. Je však zároveň zrejmé, že sa významným spôsobom premietol do právnej úpravy jednotlivých zoskupení partikulárnych cirkví a ovplyvnil, aj napriek neskoršiemu zrušeniu inštitútu formálneho úkonu odpadnutia od Katolíckej cirkvi v univerzálnom práve, spôsob vystupovania z Cirkvi v jednotlivých krajinách. Pokiaľ ide o brnianskeho partikulárneho zákonodarcu, ten si jasne uvedomil potrebu detailnejšieho rozpracovania viacerých, najmä procesnoprávných inštitútov, ktoré by išli nad rámec dokumentu z roku 2006, a to najmä s cieľom zabezpečenia právnej istoty ohľadom toho-ktorého vystúpenia. Čo sa týka vzťahu brnianskej inštrukcie k normám platného univerzálného kánonického práva, inštrukcia výslovne nepoukazuje na zásadu „raz katolík, navždy katolík“ (*semel catholicus, semper catholicus*, respektíve *semel baptizatus, semper catholicus*), ktorá je v univerzálnom zákonodarstve po vydaní motu proprio *Omni-um in mentem* uplatňovaná bezvýhradne.³⁶ Osobitne však zdôrazňuje záväznosť viacerých relevantných noriem kódexového i mimokódexového práva. Kým v článku 3 odkazuje na niektoré ustanovenia spomenutého motu proprio, v článku 7 zase pripomína uloženie trestu exkomunikácie vystupujúcemu. Hlavnou prednosťou inštrukcie je predovšetkým rozpracovanie inštitútu opytovacieho konania (prípadne opakovaného opytovacieho konania podľa článku 16). Na rozdiel od obežníka z roku 2006 navyše partikulárny zákonodarca v článku 20 výslovne poukazuje na možnosť návratu katolíka do plného spoločenstva s Cirkvou a právne úkony s tým spojené (konvalidácia manželstva a pod.).

Z pohľadu vystupujúceho subjektu dáva partikulárny zákonodarca, obdobne ako univerzálny zákonodarca v obežníku z roku 2006, veľký dôraz na to, aby boli odhalené tzv. druhotné dôvody vystupovania, na základe ktorých by nešlo o úkon formálneho odpadnutia v zmysle tejto inštrukcie. Je totiž zrejmé, že dôvody pre vystúpenie môžu spočívať buď v existencii, alebo v neexistencii úkonu vôle prerušiť vonkajšie spoločenstvo s Katolíckou cirkvou. Aby však mohlo skutočne ísť o aplikáciu tohto inštitútu, vyžaduje sa nielen slobodný vnútorný úmysel katolíka opus-

³⁶ Porov. kán. 87 CIC/1917; 11 CIC/1983; 1490 CCEO/1990 a *Lumen gentium* 14–15, in AAS 57 (1965): 5–75. Blížšie k tejto problematike pozri napríklad Jozef Pejška, *Církevní právo I., Ústavní právo církevní*, Semily: Nákladem vlastním, 1932, s. 66–67.

tiť Cirkev, ale aj uskutočnenie a prejavenie tohto rozhodnutia navonok. Osoba teda musí dostatočne poznať vlastný objekt právneho úkonu (podoba spoločenstva Katolíckej cirkvi), mať reálny úmysel Cirkev opustiť a byť slobodne rozhodnutá tento úkon (odpadnutie od nej) uskutočniť.³⁷ Vlastnou snahou katolíka zároveň musí byť rozviazanie pút spoločenstva s Katolíckou cirkvou spočívajúcich na vyznaní viery, sviatostiach a cirkevnom riadení (*tria vincula*), na základe ktorých je veriaci spôsobilý k prijímaniu cirkevných milostí.³⁸ Ako sme už uviedli, táto skutočnosť je potom administratívnym orgánom Cirkvi len deklarovaná. Aj napriek vyššie uvedenému je v brnianskej inštrukcii, podobne ako v obežníku z roku 2006, uprednostňovaný formálny postup písomného konania, keďže všetky skutočnosti majú byť v súlade s článkom 12 zachytené v písomnej podobe. Najmä z toho dôvodu pripravili predstavitelia Brnianskej diecézy v záujme uľahčenia procesného postupu ku každému z dotknutých úkonov osobitné formuláre, ktoré sú k dispozícii na stiahnutie na jej webovom sídle.³⁹

Čo sa týka potenciálnych problémov pri uplatňovaní brnianskej inštrukcie v praxi, komplikácie môžu spôsobovať najmä prípady, keď sa vystupujúci, ktorí prejavia vnútorné rozhodnutie opustiť spoločenstvo s Katolíckou cirkvou navonok, odmietnu v rámci opytovacieho konania dostaviť pred poverenú cirkevnú autoritu. Ako sme už totiž uviedli, je zrejmé, že v zmysle teologických a doktrínálnych záverov, ale tiež noriem univerzálneho kánonického práva, nastúpia všetky účinky s takýmto konaním spojené, avšak absentovať budú administratívnoprávne konzekvencie z tejto inštrukcie vyplývajúce. Aj z tohto záveru možno dedukovať, že hlavným cieľom jej vydania bolo predovšetkým administratívne vysporiadanie sa s úkonmi vystúpenia z Cirkvi a ich zachytenie v písomnej forme s perspektívou budúceho pastoračného pôsobenia na

³⁷ Porov. Stanislav ZVOLENSKÝ, „Formálne odpadnutie od Katolíckej cirkvi,“ *Tribunál* 1 (2004), <http://tribunal.kapitula.sk/2004-1/formalne.htm> [cit. 28. 2. 2018].

³⁸ Porov. kán. 205 CIC/1983 a 8 CCEO/1990.

³⁹ Vystupovania z Katolíckej cirkvi sa pritom, okrem samotnej „Instrukcie ohľadne postupu v prípadoch žiadostí o vystoupení z cirkve“, týkajú formuláre ako žiadosť o Vychlenění z cirkve, Žádost Biskupství brněnskému o přijetí do římskokatolické cirkve (*conversio*) a Instrukce pro přijetí do plného společenství cirkve. Porov. <http://www.biskupstvi.cz/dokumenty>. Na margo uvedeného použitia výrazu *conversio* pri žiadosti o prijatie do Katolíckej cirkvi možno uviesť, že tento termín by bolo vhodnejšie aplikovať iba pri vstupe do Cirkvi osobou z inej (nekatolíckej) cirkvi. Po odpadnutí od spoločenstva s Katolíckou cirkvou formálnym úkonom však v zásade ide len o obnovenie spoločenstva s ňou, nie o „konverziu“.

takéto osoby. Čo sa týka praktického uplatňovania tejto inštrukcie v Brnianskej diecéze, Mons. Karel Orlita mi sprostredkoval informáciu, že na jej základe zatiaľ došlo približne k 200 vystúpeniam, a to poväčšine bezprostredne po jej uverejnení. Ako už bolo uvedené, hlavným podnetom tamojších katolíkov k takémuto konaniu boli realizované cirkevné reštitúcie a finančná odluka štátu a cirkví v Českej republike, keď nemali záujem byť naďalej členmi Cirkvi, ktorá sa, podľa vyjadrení niektorých z nich, „... zaujíma len o peniaze“. Vyššie spomínané právne vákuum a to, že právna úprava predmetných vzťahov je v jednotlivých partikulárnych cirkvách skutočne namieste, možno demonštrovať na príklade iných moravských diecéz, v ktorých sa veriaci snažia vystupovať z Cirkvi práve na základe brnianskej inštrukcie. Takýmto spôsobom však častokrát nepostupujú len samotní laici, keďže, podľa slov Mons. Orlitu, sa tiež stalo, že brnianske formuláre použili farári susedných diecéz, ktorí ich potom poslali na podpísanie svojmu ordinárovi.

Pokiaľ ide o celkové hodnotenie inštrukcie a prístupu partikulárneho zákonodarcu, možno konštatovať, že voľba zverejniť normy týkajúce sa vystupovania z Katolíckej cirkvi vo forme pokynu (*instructio*) bola viac než vhodná. Jej cieľom bolo totiž zjavne zjednotenie, respektíve potvrdenie predchádzajúcej právnej praxe a zároveň odstránenie právneho vákua, ktoré nastalo v roku 2010 po zániku inštitútu odpadnutia od spoločenstva s Katolíckou cirkvou formálnym úkonom v univerzálnom práve. Keďže brniansky zákonodarca, celkom prirodzene, očakával potenciálne komplikácie pri aplikácii týchto noriem, zvolil cestu ich záväznosti len pre administratívne orgány, pričom možnosťou korigovať ich disponujú cirkvní sudcovia, ktorí nie sú povinní túto inštrukciu aplikovať *de iure*. Je pritom zrejmé, že zákonodarca pri jej príprave nič nepodcenil, o čom vypovedajú najmä konzultácie Mons. Karla Orlitu s pracovníkmi Kongregácie pre náuku viery (*Congregatio pro doctrina fidei*), promátorom spravodlivosti (*promotor iustitiae*) na Apoštolskej Signatúre (*Signatura Apostolica*) a komunikácia s predstaviteľmi nemeckých partikulárnych cirkví. Ako sme už naznačili, hlavným dôvodom na jej schválenie *ad experimentum* na dobu desiatich rokov od jej podpísania bola diskusia ohľadom vystupovania z Cirkvi, ktorá dlhodobo prebieha medzi Apoštolskou Stolicou a Nemeckou biskupskou konferenciou (DBK). Na záver možno konštatovať, že administratívne orgány disponujú v Brnianskej diecéze od roku 2013 kvalitnou príručkou, ktorá je

spôsobilá odstrániť nezrovnalosti v právnej praxi a napomôcť rýchlemu a dôkladnému posúdeniu statusu vystupujúceho.

**The Instruction of the Diocese of Brno on Leaving the Church
Within the Context of Universal Canon Law**

Keywords: Instruction; Diocese of Brno; Leaving the Church; Theology; Universal Canon Law; Formal Act of Defection from the Communion with the Catholic Church; Circular Letter of 2006; *Motu Proprio Omnium in mentem*; Penal Law; Matrimonial Law

Abstract: New instructions on proceedings in case of requests on leaving the Church were promulgated on 15 November 2013 for the Diocese of Brno. They contained, apart from the theological bases and procedural-law regulations, the specification of the relevant institutions of substantive law. This was a reaction to the growing number of requests of such a character in the Czech Republic which were otherwise very wide-spread in the countries with the Church tax. The uncertainty and cautiousness of the lawgiver and the need for eventually making provision for a still developing dispute in this actual issue in the future, is primarily evident from its publication ten years after the date of its signature. This document is characterized by several theological-legal aspects, particularly within the context of the abrogated institution of defection from the communion with the Catholic Church by formal act which was part of universal canon law in the years 1983 to 2010. The main goal of this article is to point out the theological, as well as legal, bases of this instruction which lay in particular in universal penal and marriage canon law and its valuation after three years of practical application.

Doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.
Katedra rímskeho a cirkevného práva
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
vojtech.vladar@truni.sk